

3. Современное хозяйство города Харькова (1910-1914). Выход 1. — Харьков,: Типография "Просвещение", Рыбная ул., 32., 1914. — с.: 95 - 105.

4. Диканский М.Г. Харьков: Сообщение с мест. // Городское дело. — 1914. — № 9. — с.: 553 - 555.

5. Кублицкая Е.Е. 1896-1916. Доба харківського модерну. // Пам'ятки України. — 2014. — № 12. — с.: 12 - 25.

6. Гинзбург А.М. О профессиональной организации и этике зодчих. Доклад инженера А.М. Гинзбурга Архитектурному Отделению Харьковского Отделения Императорского Технического Общества. — Х., Типо-литография Ю. М. Беркман, Благовещенская, №8, 1915. — С.8.

7. Центральный государственный научно-технический архив Украины. — Ф. 2. — Оп. 1. — Ед. хр. 99. — Л. 1-2. Текст из Докладной записки архитектора Юлия Семеновича Цауне к Харьковской городской думе.

Анотація

У статті описується будівельна ситуація, яка склалася в Харкові на початку ХХ століття. Висвітлюються проблеми та їх вирішення, з якими стикалися архітектори та чиновники Міської управи.

Ключові слова: архітектор, житлові будинки, Будівельний статут, динаміка будівництва, будівельні технології.

Annotation

The article describes the construction the situation that prevailed in Kharkiv in the early twentieth century. Highlights problems and solutions faced by architects and town council officials.

Keywords: architect, houses, building regulations, the dynamics of the construction, building technologies.

УДК 72.036

О. В. Макуха,

*старший викладач кафедри основ архітектури,
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка*

ЗАСОБИ АРХІТЕКТУРНО-ХУДОЖНЬОЇ ВИРАЗНОСТІ ЗЕМСЬКИХ ШКІЛ ПОЛТАВЩИНИ

Анотація: у дописі розглядаються проблеми вирішення архітектурно-художньої виразності будівель земських шкіл Полтавщини на прикладі шкіл Лохвицького району, створених за проектами О. Г. Сластьона.

Ключові слова: Полтавська губернія, земські школи, засоби архітектурно-

художньої виразності, український архітектурний стиль, О. Г. Сластьон, пластичне вирішення, проект.

Постановка проблеми. Робота архітектора по проектуванню шкільних будівель в сільській місцевості на основі вивчення та аналізу всіх функціональних та естетичних вимог до них завершується особливо відповідальним творчим етапом – етапом створення архітектурного образу.

Для досягнення гармонійного архітектурного вирішення будівлі школи повинні бути використані різні засоби архітектурно-художньої виразності: пропорційність та масштабність всіх його частин, пластичне вирішення будівлі, ритм, колір, контрасти і т. д. Композиційні прийоми вирішення як плану, так і об'єму будівлі школи можуть бути надзвичайно різноманітними.

Вивчення досвіду проектування та будівництва сільських шкіл дає можливість зрозуміти та втілювати на практиці основні композиційні прийоми вирішення шкільних будівель залежно від містобудівних умов, використовувати при створенні архітектурного образу школи виправдані та доцільні засоби архітектурно-художньої виразності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженнями в проектуванні та, безпосередньо, використанні засобів архітектурно-художньої виразності в радянському шкільному будівництві займалися П. Ф. Альошин, О. І. Маринченко, І. В. Жолтовський, В. В. Колесников та ін. У 1970 – 1980 роках детальне вивчення архітектури земських шкіл Полтавщини провели В. В. Чепелик, В. М. Ханко, Г. М. Шибанов.

Викладення основного матеріалу. Будівництво земських шкіл розпочинається після проведення селянської реформи 1861 року. Перші відомості про земські школи на Полтавщині відносяться до 1871 року. На той час їх налічувалося в Полтавській губернії 48 будівель, а вже в 1895 році їх кількість збільшується до 436 шкіл. Проектуванням земських шкіл займалися земські інженери та техніки, які за типологічну основу використали плани шкільних будівель архітектора М. Ю. Лермонтова, розроблені для Ярославського земства. За своєю архітектурою ці шкільні будівлі найчастіше були еkleктичними, інколи використовувалися стильові ознаки псевдокласицизму та псевдоросійського стилю, дуже рідко траплялося запозичення форм стилю модерн.

Але ситуація змінилася після будівництва в Полтаві в 1903 – 1908 роках будинку губернського земства, який став класичним зразком українського архітектурного стилю. В 1910 році Лохвицька земська управа робить замовлення на проектування та будівництво земських шкіл у художника, знавця історії національної архітектури О. Г. Сластьона.

У своїх проектах О. Г. Сластьон творчо переосмислив національні архітектурні форми [5]. Він створює декілька варіантів проектів земських шкіл: одно-, дво-, трьох- та чотирикомплектні школи з чітким функціональним зонуванням на учбові та допоміжні приміщення (рис. 1). Всі будинки шкіл були одноповерхові, дерев'яні, облицьовані цеглою. Він талановито інтерпретував досвід майстрів минулого, котрі широко використовували в дерев'яних і мурованих будівлях двері та віконні просвіти, що мали трапецієвидний (шестикутний) абрис, а також коробові арки, шатрові покриття у кілька схилів з уступами у вигляді пірамід, наметів. Тож, розробляючи свої проекти, О. Г. Сластьон пояснював: «Основні елементи архітектури можуть бути старі, але трактування цих основ буде новим» [5]. Пропорційність та масштабність архітектури земських шкіл, створених за проектами О. Г. Сластьона, створюють виразний архітектурний образ, що помітно вирізнявся на фоні іншої існуючої забудови та надавав монументальності навіть порівняно невеликій за своєю абсолютною величиною будівлі.

Особливо важливе значення в архітектурі будівлі шкіл мають пластичні архітектурні елементи. Внаслідок того, що будівлі шкіл, у силу своїх функціональних особливостей, мають велику кількість віконних отворів при невеликих площинах стін, особливу увагу О. Г. Сластьон приділив пластичному вирішенню цих площин. Він застосував на стінах цегляні візерунки у вигляді вишивок та мережива, які взяв із альбомів українського орнаменту, зібраного на Полтавщині. Самі вікна мають шестикутну трапецевидну форму з обрамленням та співвідношенням сторін 1 : 2. У деяких проектах митець застосував над вікнами трикутні сандрики. Ритмічна композиція вікон інколи підтримувалася ритмом пілястр.

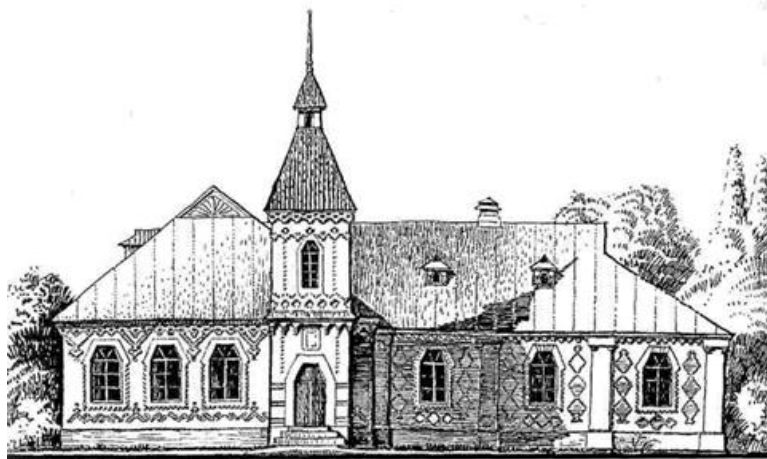

Рисунок 1 – Проект будинку земської школи для Лохвицького повіту.

О. Г. Сластьон, 1910 р. [5]

Будівлі земських шкіл мали декілька вхідних отворів (головні та допоміжні). Головний вхід завжди був підкреслений двоповерховою вежею, що також сполучала між собою два блоки: учбовий блок та блок житлових і допоміжних приміщень. В одно- та двокласних школах вежа підкреслювала асиметричність архітектурно-композиційного вирішення будівлі, а в три- та чотирикласних школах, де панувала симетрія, – веж було дві. Чотирикласні школи мали найбільш пластичне вирішення головного фасаду завдяки трьом висунутим вперед об'ємам, середній з яких фланкували дві вежі. Ці вежі були перекриті наметовим дахом зі шпилем (рис. 2). Портали мали трапецевидну шестикутну форму з обрамленням.

Рисунок 2 – Будинок школи в с. Западинці Лохвицького району. Сучасний вигляд

Угорі по периметру будівлі земських шкіл були прикрашені горизонтальними тягами карнизів та декоративними кронштейнами.

Дах посідає важливе місце у вирішенні художнього образу будівлі школи. Земські школи були перекриті дахом наметового типу з використанням фронтчиків та горіщних вікон при гребені даху. Також для перекриття шкіл використовувалися дахи із заломом. У цьому випадку залам відігравав лише декоративну функцію та був знаковим проявом українського архітектурного стилю.

Шкільні будівлі Лохвицького повіту стали за взірцем для втілення в різних

регіонах Центральної та Лівобережної [5].

Тож цілком новаторським для архітектури шкіл був підхід О. Г. Сластьона при створенні ним проектів земських шкіл у Лохвицькому повіті, які стали явищем у національній архітектурі ХХ століття.

Висновки. Таким чином, розглянувши архітектурно-пластичне вирішення земських шкіл на прикладі шкільних будівель Лохвицького повіту, можна виділити такі засоби архітектурно-художньої виразності: пластичне вирішення площини стіни за допомогою ритмічного розташування пілястр, шестикутних трапецевидних вікон та декоративних орнаментів у міжвіконному просторі; підкреслення головного порталу вежею з наметовим покриттям та шпилем; використання по периметру будівлі складних карнизів на декоративних кронштейнах; використання наметового даху та даху із заломом; влаштування на дахах слухових вікон із фронтончиками.

Література

1. Алешин П. Ф. Архитектура школьных зданий / П. Ф. Алешин, А. И. Маринченко, В. В. Колесников. – К. : Издательство Академии архитектуры Украинской ССР, 1952. – 99 с.
2. Полтавщина: Енциклопедичний довідник / За ред. Кудрицького А. В. – К. : «УРЕ» ім. М. П. Бажана, 1992. – 1024 с.
3. Ханко В. М. Щедре гроно таланту: До 130-х роковин від дня народження класика українського мистецтва Опанаса Сластьона / Ханко В. М. // Наука і культура: Україна / АН УРСР. – 1986. – Вип. 20. – С.360 – 365.
4. Чепелик В. В. Український архітектурний модерн / Упорядник З. В. Мойсеєнко-Чепелик. – К. : КНУБА, 2000. – 378 с.
5. Шибанов Г. Доля митця-новатора. Творчість Опанаса Сластьона / Г. Шибанов // День. – 2009. – №108, 26 червня.
6. Ясиевич В. Е. Архитектура Украины на рубеже XIX – XX веков / В. Е. Ясиевич. – К. : Будивэльнык, 1988. – 184 с.

Аннотация

В статье рассматриваются проблемы решения архитектурно-художественной выразительности зданий земских школ Полтавской области на примере школ Лохвицкого района, созданных по проектам О. Г. Сластьона.

Ключевые слова: Полтавская губерния, земские школы, средства архитектурно-художественной выразительности, украинский архитектурный стиль, О. Г. Сластьон, пластическое решение, проект.

Abstract

In the article reveals the problems of solving architectural and artistic expression of rural school buildings in Poltava for example Lokhvitskiy school district, designed by A. G. Slastyon.

Key words: Poltava province, rural schools, means of architectural and artistic expression, Ukrainian architectural style, O. G. Slastyon, plastic solution, design.